

СТАНОВИЩЕ

от д-р **Стилиян Иванов Стойчев** – доцент
в **Софийския университет „Св. Климент Охридски“**

на дисертационен труд за присъждане на образователната и научна степен „доктор“

по: област на висше образование 2. Хуманитарни науки

професионално направление 2.1 Филология

докторска програма *Български език (Морфология)*

Автор: *Ирена Русева Русева*

Тема: *„Модалното значение възможност и изразяването му в съвременния български език“*

Научен ръководител: *доц. д-р Красимира Ангелова Чакърва* – Пловдивски университет „*Паисий Хилендарски*“

1. Общо представяне на процедурата и докторанта

Със заповед № РД-21-1051 от 14.06.2022 г. на Ректора на Пловдивския университет „Паисий Хилендарски“ (ПУ) съм определен за член на научното жури за осигуряване на процедура за защита на дисертационен труд на тема *„Модалното значение възможност и изразяването му в съвременния български език“* за придобиване на образователната и научна степен „доктор“ в област на висше образование 2. Хуманитарни науки, професионално направление 2.1 Филология, докторска програма Български език (Морфология). Автор на дисертационния труд е Ирена Русева Русева – докторант в редовна форма на обучение към катедра „Български език“ с научен ръководител доц. д-р Красимира Ангелова Чакърва от Пловдивския университет „Паисий Хилендарски“.

Представеният от Ирена Русева Русева комплект материали на хартиен носител е в съответствие с Чл.36 (1) от Правилника за развитие на академичния състав на ПУ, включва следните документи:

- молба до Ректора на ПУ за разкриване на процедурата за защита на дисертационен труд;
- автобиография в европейски формат;
- протокол от катедрения съвет, свързан с докладване на готовността за откриване на процедурата и с предварително обсъждане на дисертационния труд;
- дисертационен труд;
- автореферат;
- списък на научните публикации по темата на дисертацията;

- копия на научните публикации;
- декларация за оригиналност и достоверност на приложените документи;
- справка за спазване на специфичните изисквания на съответния факултет.

Докторантът е приложил 6 броя публикации по темата на дисертационния труд.

През периода 2003 – 2009 г. Ирена Русева се обучава в Пловдивския университет „Паисий Хилендарски“, който завършва през 2007 г. като бакалавър по „Български език и английски език“, а през 2009 г. като магистър по „Превод и интеркултурна комуникация“. През периода 2013 – 2016 г. тя е докторант в Пловдивския университет „Паисий Хилендарски“. През периода 2009 – 2019 г. Ирена Русева работи като преподавател по английски език и води курсове по английски език в Интер Алианс в гр. Пловдив (2009 г.) и в Британика – Пловдив в гр. Пловдив (2009 – 2012 г.), а в Пловдивския университет „Паисий Хилендарски“ води семинарни занятия по превод от английски на български език (2019 г.). Отново в Пловдивския университет „Паисий Хилендарски“ в рамките на докторантската си програма Ирена Русева води също така и семинарни занятия като преподавател по морфология на българския език (2014 – 2015 г.). От 2016 г. досега тя работи като преводач в ЕСП – Сервиз ЕООД в гр. Асеновград. Ирена Русева е участвала с доклади в 6 научни конференции, от които 3 са национални и 3 международни, и има 9 научни публикации, 6 от които са по темата на дисертационния труд. Участвала е в 2 научни проекта, а като съставител и редактор – в публикуването на 4 сборника. В качеството ѝ на млад учен са ѝ присъдени 6 награди за участие в различни научни форуми.

2. Актуалност на тематиката

Избраната от докторанта Ирена Русева тема за модалното значение *възможност* и неговото изразяване в съвременния български език е актуална в научно и научно-приложно отношение, но досега е слабо и по същество фрагментарно разработена в българското езикознание, поради което определено смятам, че е напълно дисертабилна и че дисертационният труд ще допринесе за концептуалното изясняване на модалността, което от своя страна ще намери отражение и обучението по български език.

3. Познаване на проблема

Докторантът отлично познава съществуващата по темата българистична, славистична и западноезична лингвистична литература и показва добре аргументирано критично отношение към основните концепции за семантичната същност на модалността.

4. Методика на изследването

Присъщият на функционално-семантичната граматика функционално-семантичен дескриптивен метод, избран от докторанта за основен метод на изследването, несъмнено способства за прецизното изпълнение на поставените задачи и успешното постигане на поставените цели.

5. Характеристика и оценка на дисертационния труд и приносите

Дисертационният труд обхваща 254 страници, включва *съдържание, увод, същинско изложение в три глави, заключение, библиография*, ексцерпирани *източници* и списък на използваните *съкращения и латински термини*.

В **Увода** (стр. 4 – 8) докторантът Ирена Русева посочва като обект на изследването си модалното значение *възможност*, мотивира избора си на тема, формулира целите и задачите на изследването си, за чието изпълнение прилага подхода на функционално-семантичното описание, и излага използваните в изследването си теоретични постановки, основни понятия и термини. Теоретична база на дисертационния труд е концепцията на А. В. Бондарко за функционално-семантичните полета (по-нататък ФСП), за първи път приложена за съвременния български език (по-нататък СБЕ) от Ив. Куцаров, автор на единствената функционално-семантична граматика на българския език. Представен е по същество кохерентен, изчистен от вътрешни противоречия и терминологично конкретизиран теоретичен концепт и методологична рамка на изследването.

В Глава първа **„Категорията модалност като езиков феномен – специфики и параметри”** (стр. 9 – 40) докторантът Ирена Русева представя в синтезиран вид аналитичен и аргументирано критичен обзор на основните концепции за семантичната същност на *модалността*, за нейната полева структура и за функционалните средства за нейното изразяване както в славистичната, така и в западноезичната лингвистична литература и това способства за формирането на собствената ѝ гледна точка относно разглежданото езиково явление. Показана е завидна осведоменост и дълбочина при представянето на концепциите. Специално внимание е отделено на становището на Ив. Куцаров за особено богатата система от периферийни модификатори на модалността в СБЕ, експлициращи заедно с ядрените модификатори *„впечатляващ набор от различни модални значения”* (стр. 39), както и на интересното наблюдение на Кр. Чакърва за *богатата периферия* на микрополетата на маркираните грамеми и *„разредената” периферия* на микрополетата на немаркираните грамеми (стр. 37).

В Глава втора **„Епистемичната модалност в съвременния български език”** (стр. 41 – 68) докторантът Ирена Русева отначало предлага в синтезиран вид аналитичен и аргументирано критичен обзор на проучванията върху *епистемичната модалност* в българското езикознание от Възраждането до наши дни, след което представя *ФСП на модалността* не от гледна точка на морфологоцентричния подход, а на семантикоцентричния подход. Според избраната гледна точка във въпросното *макрополе* се обособяват две *микрополета* – на *епистемичната* и на *деонтичната модалност* – като всяко от тях притежава собствени *субмикрополета* (по терминологията на Кр. Чакърва). По-нататък е предложена структурно-семантична характеристика на *микрополето на епистемичната модалност*. С много малки изключения приемам направените коментари и изказаните от докторанта собствени преценки. Адмирации заслужават усилията на

докторанта в известен смисъл да „реабилитира“ и да оцени по заслуги българския *аналитичен кондиционал*, на който досега е бил посветен един единствен монографичен труд (монографията на Хр. Пантелеева от 1998 г.), и за първи път в българистиката го включва във **функционално-семантичното микрополе на епистемичната модалност**, при това като ядро на неговото **функционално-семантично субмикрополе на възможността**.

Най-същностни са изследователските приноси на докторанта Ирена Русева в Глава трета „**Модалното значение възможност и изразяването му в съвременния български език. Структура на функционално-семантичното поле на възможността**”, заемаща близо две трети от общия обем на дисертационния труд (стр. 69 – 229). Именно тук се разкриват силните страни на Ирена Русева като отличен специалист в областта на граматиката, в това число и на функционално-семантичната граматика. Изключително съм впечатлен от представения модел на **функционално-семантичното микрополе на възможността** в СБЕ, който е изцяло приносен. В неговия център докторантът разполага *аналитичния кондиционал* в качеството му на *ядрен експликатор* (стр. 70 – 122), а в периферията му – многобройни *периферийни модални експликатори*, обособени в три последователно и подробно разгледани подгрупи: *лексикални* (в това число и *фразеологични*) *експликатори*, *морфологични експликатори в несобствена функция* и *синтактични експликатори* (стр. 123 – 229). Специално искам да подчертая и това, че едно от големите достойнства на цялостното изследване са богатата екземплификация и прецизните описания, характеристики и анализи.

В **Заклучението** (стр. 230 – 234) докторантката Ирена Русева отчита изпълнението на поставените задачи и постигането на формулираните в Увода цели на своето изследване. В това отношение мога само да констатирам, че задачите са изпълнени прецизно, а целите са постигнати изключително успешно. В синтезиран вид са представени и основните изводи.

Библиографията (стр. 235 – 250) включва 208 цитирани научни публикации, 133 от които на кирилица и 75 на латиница. Емпиричният материал е ексцерпиран от 9 източника на хартиен носител и 18 електронни източника (стр. 251 – 252).

По мое мнение приносните моменти в представения за публична защита дисертационен труд никак не са малко. Изцяло съм съгласен с посочените от самия дисертант Ирена Русева научни приноси, формулирани в Автореферата, и ще си позволя да ги изброя:

1. Дисертационният труд е първото българско монографично изследване на модалното значение *възможност* въз основа на теорията за функционално-семантичните полета;
2. Проучен е внушителен по обем корпус от научни трудове в областта на *модалността* на български, руски, полски, чешки, английски, френски и немски (133 на кирилица и 75 на латиница) с цел формиране на теоретична база на изследването;
3. Изготвен е аналитичен критичен обзор на основните славистични и западноезични лингвистични концепции за *модалността*;
4. Има терминологични приноси в областта на *модалността*;

5. Изготвен е аналитичен критичен обзор на проучванията върху *епистемичната модалност* в българското езикознание;
6. Представен е първият в българистиката цялостен и систематично изграден модел (а) на функционално-семантичното микрополе на *епистемичната модалност* и (б) на функционално-семантичното субмикрополе на *възможността* в СБЕ с ясно очертано ядро и изключително богата периферия;
7. Българската субективномодално маркирана грамема *аналитичен кондиционал* се представя като ядро на ФСП на *възможността* и за първи път се включва в изследванията върху *епистемичната модалност*, с което до голяма степен се компенсира и сравнително слабият досега интерес към нея от страна на българистите;
8. Изследвана е изключително богатата периферия на ФСП на *възможността* в СБЕ;
9. Налице е принос към сравнително слабо проучения досега въпрос за *модалните глаголи* като периферийни лексикални експликатори във ФСП на *възможността* в СБЕ;
10. Предлага се по-прецизна класификация на видовете *кондиционални изречения* в качеството им на периферийни синтактични експликатори във ФСП на *възможността* в СБЕ и детайлно се изследва изместването на аналитичния кондиционал от индикатива в протазиса на условните периоди в СБЕ.

6. Преценка на публикациите и личния принос на докторанта

До настоящия момент докторантът Ирена Русева има общо шест публикации на български език по темата на дисертационния труд – една статия за проявите на дефективност на модалните глаголи в СБЕ, публикувана в юбилеен сборник; два доклада, публикувани в трудове от национални научни форуми (първият – за концепциите за модалността в западната лингвистична литература; вторият – за модалните глаголи в СБЕ), един доклад от международен научен форум (за някои съвременни концепции за модалността като езиков феномен), публикуван като статия в национално научно списание, и два доклада, публикувани в трудове от международни научни форуми в България (първият – за една специфична функция на английския модален глагол *must* и българския модален глагол *трябва*; вторият – за функционирането на синтетичния кондиционал в СБЕ). Всички те показват високата лингвистична компетентност на своя автор.

Резултатите и приносите в научната продукция, представени в процедурата от докторанта Ирена Русева, са оригинални и не са заимствани от изследвания и публикации, в които тя няма участие.

Като критични забележки бих посочил: (1) отсъствието на справка за научните приноси в самия дисертационен труд (поместена е само в автореферата); (2) отсъствието на справка за публикациите по темата на дисертационния труд в самия дисертационен труд (поместена е само в автореферата); (3) в самия дисертационен труд са цитирани за съжаление само две от общо шестте публикации на докторанта по темата на дисертационния труд.

7. Автореферат

Приложеният **Автореферат**, съдържащ 37 страници, дава точна представа за обекта, целите и задачите на изследването, за използваната методология, адекватно и изчерпателно предава съдържанието на дисертационния труд, отразява основните резултати от изследването и представя приносните моменти в дисертационния труд.

8. Препоръки за бъдещо използване на дисертационните приноси и резултати

Имайки предвид факта, че дисертационният труд е първото българско систематично изследване на модалното значение *възможност* въз основа на теорията за функционално-семантичните полета, бих препоръчал той да бъде публикуван като монография.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Дисертационният труд на докторанта Ирена Русева Русева показва висока лингвистична компетентност, притежава всички качества на научно дисертационно изследване и съдържа научни резултати, които представляват оригинален принос в науката и отговарят на всички изисквания на Закона за развитие на академичния състав в Република България (ЗРАСРБ), Правилника за прилагане на ЗРАСРБ и съответния Правилник на ПУ „Паисий Хилендарски“. Докторантът има повече от три публикации по темата на дисертационния труд и участие в повече от два научни форума.

Дисертационният труд показва, че докторантът Ирена Русева Русева притежава задълбочени теоретични знания и професионални умения по научна специалност Български език като демонстрира качества и умения за самостоятелно провеждане на научно изследване.

Дисертабилността на темата, актуалността на изследваната проблематика, приносният характер на изследването, наличието на публикации по темата ми дават всички основания – формални и по същество – убедено да дам своята **положителна оценка** за проведеното изследване, представено от рецензираните по-горе дисертационен труд, автореферат, допълнителни публикации по темата и постигнати резултати и приноси, и да **предложа на почитаемото научно жури да присъди образователната и научна степен „доктор“** на Ирена Русева Русева в област *висше образование 2. Хуманитарни науки*, професионално направление 2.1 *Филология*, докторска програма *Български език (Морфология)*.

26.08.2022 г.

Изготвил становището:

доц. д-р Стилиян Стойчев